

Hallsbergs kommun
bildningsforvaltningen@edu.hallsberg.se

2022-04-20
Dnr 2020:8334

Beslut

efter kvalitetsgranskning av skolans hantering
av värdegrundsfrågor i undervisningen med
fokus på kontroversiella frågor
vid Transtenskolan i Hallsbergs kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19-20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Transtenskolan i Hallsberg. Transtenskolan i Hallsberg avseende verksamhetens kvalitet inom hantering av värdegrundsfrågor i undervisningen med fokus på kontroversiella frågor/hantering av värdegrundsfrågor i undervisningen med fokus på kontroversiella frågor. Granskningen är inriktad på ämnena samhällskunskap och biologi i årskurs 8 och 9 men behandlar också skolans övergripande värdegrundsarbete.

Kvalitetsgranskningens syfte är att bedöma hur skolans arbete med kontroversiella frågor främjar att eleverna utvecklar demokratisk kompetens, de värden och förmågor eleverna behöver för att verka som aktiva ansvarstagande medborgare.

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen inom det granskade området (se bilaga 2). Skolinspektionen bedömer verksamhetens kvalitet i tre nivåer, kvalitetskriterier uppfylls i hög utsträckning, i flera delar eller i låg utsträckning. Om en skola bedöms uppfylla kvalitetskriterierna i låg utsträckning eller i flera delar anger Skolinspektionen att utvecklingsarbeten behöver inledas och visar på vilka punkter. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs också av skolan.

Beslut:

Skolinspektionen bedömer att framtagna kvalitetskriterier uppfylls vid Transtenskolan i följande utsträckning:

Arbetet med kontroversiella frågor i samhällskunskap och biologi

Skolinspektionen bedömer att arbetet med kontroversiella frågor i samhällskunskap och biologi *i hög utsträckning* främjar utvecklingen av demokratisk kompetens.

Utifrån framtagna kvalitetskriterier har Skolinspektionens utredning inte visat annat än att verksamheten inom det granskade området fungerar väl.

Skolans stödjande strukturer för lärarnas hantering av kontroversiella frågor

Skolinspektionen bedömer att Transtenskolan *i låg utsträckning* har stödjande strukturer som främjar lärarnas hantering av kontroversiella frågor i undervisningen.

Ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande del.

- Att inkludera de kontroversiella frågor som finns på skolan i skolans övergripande värdegrundsarbete för att skapa ett gemensamt förhållningssätt för hur dessa ska hanteras skolövergripande och i undervisningen
- Att ge lärare stöd och vägledning i arbetet med kontroversiella frågor

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 31 januari 2023 redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall (bilaga 4) användas.

Redogörelsen skickas till [kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se](mailto: kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se). Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2020:8334) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömningar

Nedan redovisas Skolinspektionens bedömningar för respektive område

Arbetet med kontroversiella frågor i samhällskunskap och biologi

Här bedöms i vilken utsträckning undervisningen i biologi och samhällskunskap i årskurs 8 och 9 behandlar kontroversiella frågor på ett sätt som främjar utveckling av demokratisk kompetens.

I detta ingår att läraren arbetar för ett tillitsfullt klassrumsklimat. Läraren använder olika strategier för att hantera laddade frågor i undervisningen så att alla elever får möta och pröva olika argument. Läraren gör eleverna delaktiga genom att fånga upp vilka frågor som kan vara kontroversiella och viktiga för eleverna. I undervisningen kring laddade frågor ingår att eleverna får granska andras ställningstaganden kritiskt, analysera frågor utifrån flera perspektiv och själva ta ställning. I detta ingår också att undervisningen rymmer språkutvecklande moment.

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att arbetet med kontroversiella frågor i samhällskunskap och biologi i *hög utsträckning* främjar utvecklingen av demokratisk kompetens.

Granskningen visar att det inte är ett tryggt arbetsklimat i alla klasser på skolan men att lärarna väljer olika strategier och metoder för att öka tryggheten. Därmed ökar också lärarna möjligheten för så många elever som möjligt att komma till tals och uttrycka olika åsikter. Det finns många olika och starka åsikter bland elever och undervisningen innehåller många kontroversiella och laddade frågor både genom att de planeras in men även genom att de fångas upp av lärare i undervisningen. I granskningen framgår vidare att flera lärare ger eleverna möjligheter att ta del av olika åsikter och perspektiv, träna på att argumentera både skriftligt och muntligt och själva ta ställning i laddade frågor.

Motivering

Förutsättningar för ett tillitsfullt klassrumsklimat

Alla klassrum är inte lika trygga men lärarna anpassar arbetssätt för att elever ska komma till tals i klassrummen

Granskningen visar att lärarna använder flera strategier och metoder för att öka tryggheten och möjligheten för eleverna att delta i samtal.

Lärarna beskriver att klassrummen är möblerade i små grupper som eleverna kan sitta i och diskutera. För att åstadkomma strukturerade samtal får eleverna exempelvis först diskutera frågor i mindre grupper med tilldelade roller och därefter i helklass. En annan metod som nämns är att eleverna först funderar själva, sedan kommer fram till något gemensamt i gruppen och sist delar i helklass. Enligt lärarna är det en fördel att låta eleverna fundera enskilt först om man vill få fram fler åsikter och perspektiv. Eleverna kan också, efter genomgång, få intervjua varandra för att sedan berätta i helklass vad de fått reda på. I elevintervjuerna framgår det att de flesta elever tycker att de får möjlighet att diskutera både i grupp och i helklass men att det också finns elever som inte upplever att de diskuterar lika mycket utan mest jobbar enskilt. Enligt eleverna sker det diskussioner i biologin men mest i samhällskunskapen.

Både lärare och elever säger att det finns samtalsregler, exempelvis att man ska räcka upp handen, respektera andras åsikter och inte uttala sig kränkande. I de fall elever frångår överenskomna regler involveras elevens mentor och vid återkommande eller grova avsteg kontaktas även vårdnadshavare. I elevintervjuerna framkommer det kan förekomma exempelvis rasistiska och homofoba kommentarer men att lärarna agerar om det förekommer kränkningar i klassrummet. Enligt lärarna är det ett ständigt pågående arbete i vissa klasser. Enligt biträdande rektor finns det elever med utmanande språkbruk men de insatser som satts in har gett resultat och det är generellt är en bättre situation på skolan avseende språkbruket.

I intervjuerna med både lärare och elever framkommer att det är olika förutsättningar för elever avseende klassrumsklimatet beroende på vilken klass de går i. Det kan exempelvis handla om talutrymme. I en del klasser fungerar det bra, i en del klasser är det flest pojkar som pratar, i en del klasser flest flickor. Enligt lärare och elever kan skillnaderna bero på att en del elever känner sig mindre trygga i vissa klasser. I intervjuerna framkommer exempel på att elever kanske väljer att inte uttrycka sig i klassrummet då man är osäker på vad som kan hända efter lektionen eller utanför skolan. I en klass uttrycker både lärare och elever att det finns starka grupperingar vilket gör det svårt för en del elever att samtala och samarbeta med varandra och exempel på att lärare väljer bort samarbetsövningar på grund av det. Det framkommer i lärarintervjuerna att fler lärare behöver arbeta tillsammans för att förändra samarbetsklimatet i klassen.

I intervjuerna med lärarna framkommer det att de är medvetna om skillnaderna i de olika klasserna och att de försöker väljer olika diskussionsmetoder beroende på klass för att aktivera och möjliggöra för elever att uttrycka sig. I vissa klasser fungerar det att "slänga ut en fråga" och diskutera i helklass, ha debatter eller slumpa fram namn och be elever svara, men i andra klasser arbetar man mer skriftligt eller i grupper då det finns fler elever som inte är lika bekväma att uttrycka sig i helklass. Enligt lärarna är det viktigt att arbeta med tryggheten i klassrummet och bygga upp

elevernas självförtroende så att även tystare elever kan uttrycka sig. Lärarna ger exempel som visar att de uppmuntrar eleverna att delta i samtal. Två sådana exempel är att rikta sig till tysta elever vid samtal i helklass och att ställa frågor till tysta elever i gruppssamtal. Det sker även via digitala hjälpmedel som teams, mentimeter, poddar, filmer eller i form av skriftliga uppgifter. För att skapa ett tryggt klassrum med goda förutsättningar att ta upp känsliga och laddade frågor, berättar lärare att det är viktigt att förbereda eleverna någon lektion innan så de vet vad man ska prata om. Lärarna beskriver att de sätter upp ramar för diskussionerna och styr diskussioner med hjälp av motfrågor så det blir konstruktiva samtal, men det har också förekommit att lärare avbryter diskussionen för att prata enskilt med elever och sedan följer upp på nästa lektion med hela klassen.

Kontroversiella frågor behandlas i undervisningen

Granskningen visar att det finns många olika och starka åsikter bland eleverna och att undervisningen tar upp många kontroversiella och laddade frågor både genom att de planeras in men även genom att de fångas upp av lärare i undervisningen.

I både samhällskunskapen och biologi ger lärarna flera olika exempel på kontroversiella och svåra frågor som de arbetat med i undervisningen, exempelvis Muhammedkarikatyren, etniska minoriteter, bensinskatt, mödomshinnan, evolution och kön. Det har också förekommit antisemitiska uttalanden i samband med diskussioner om Israel/Palestina. Lärarna berättar att de har belyst frågan sakligt tillsammans med eleverna genom att separera staten Israel från folkgrupper. Lärarna beskriver även att de plockar upp och arbetar vidare med ämnen som eleverna själva uppfattar som laddade och svåra, exempelvis händelser kopplat till "Black Lives Matter". Det kan även handla om att fånga upp saker som hänt på skolan som lärarna väljer att arbeta vidare med i arbetslaget och i undervisningen. Det har bland annat handlat om att följa upp en skolgemensam aktivitet kopplat till förintelsens minnesdag. Ett annat exempel är en film som spreds på skolan via sociala medier som lärare i samhällskunskap använde för att prata om källkritik. En biologilärare planerar att ta upp händelsen i samband med undervisningen i sex- och samlevnad längre fram i vår. I elevintervjuerna framgår det att eleverna tycker att de har en viss möjlighet att påverka innehållet i undervisningen.

Enligt eleverna hjälper de flesta lärare dem vidare i diskussioner som uppstår men eleverna säger att det inte är fullt likvärdigt hur lärare arbetar med laddade och svåra frågor som kommer upp i klassrummet. Några elever uttrycker det på grund av elevernas olika åsikter i klassen kan vara svårt för lärare att styra diskussionen och hjälpa eleverna vidare. En del elever, både flickor och pojkar, uttrycker i intervjuerna att de skulle vilja diskutera den här typen av känsliga och laddade frågor under mer ordnade former.

Mot bakgrund av ovanstående har Skolinspektionen gjort bedömningen att kvaliteten inom området *Förutsättningar för ett tillitsfullt klassrumsklimat* är hög. För

att höja kvaliteten ytterligare kan skolan arbeta med att inkludera kontroversiella frågor i skolans övergripande värdegrundsarbete och ge lärare stöd och vägledning. I ett skolövergripande arbete kan lärarna utveckla ett gemensamt förhållningssätt kring kontroversiella frågor i undervisningen, vilket kan gynna likvärdigheten. Se bedömningsområde 2.

Kritiskt tänkande och perspektivseende

Eleverna ges möjlighet att argumentera och göra etiska ställningstaganden

I granskningen framgår att de lärare som Skolinspektionen intervjuat, ger eleverna möjligheter att ta del av olika åsikter och perspektiv, träna på att argumentera både skriftligt och muntligt och själva ta ställning i laddade frågor.

I intervjuerna med elever och lärare framkommer att eleverna får arbeta med olika typer av uppgifter där de får möta olika åsikter och argumentera för olika perspektiv. Detta görs både skriftligt och muntligt i både samhällskunskapen och biologin. Ett exempel är en debatt om sockerskatt där eleverna får företräda olika ideologier och lyssna på varandra för att ta del av olika motargument. De har även fått arbeta med hälsa och då utgått från olika case för att reflektera kring hälsa men även ta ställning till vad bra hälsa är. Det förekommer också övningar där elever ges möjlighet att ta ställning i klassrummet med hjälp av olika metoder som fyra hörnsövningar och heta stolen. Det framkommer också att en del lärare skulle vilja göra det oftare för att fördjupa undervisningen. Både lärare och elever är det ett bra sätt även för tystlåtna elever att ta ställning och visa vad de tycker.

Granskningen visar också att lärarna arbetar med uppgifter där eleverna får möjlighet att se saker ur olika perspektiv, även etiska. I de inskickade lektionsplaneringarna för biologi finns flera olika exempel på den typen av uppgifter. Ett exempel handlar om samtycke då eleverna först tittar på en film och får fundera själva för att sedan fortsätta prata i grupp och helklass. Vidare ger lärare exempel på uppgifter om genteknik, genmodifiering och hur man kan använda DNA för att spåra mordare. I dessa uppgifter får eleverna diskutera både för-och och nackdelar med olika typer av teknik och även ta ställning själva. I samhällskunskapen ger lärarna exempel på uppgifter om olika minoriteter och att eleverna arbetat med och jämfört levnadsvillkor i olika länder.

I intervjuerna med både lärare och elever framgår det att eleverna arbetar med källkritik och att de använder olika typer av artiklar för arbete med skillnaden mellan fakta och värderingar. I biologin fokuserar lärarna på det vetenskapliga perspektivet i undervisning om evolutionsteori för att skilja mellan fakta, åsikter och trosuppfattningar.

I lärarintervjuerna framkommer att det är svårt för många elever att fördjupa sina resonemang skriftligt och det är något som fler lärare uppmärksammat även i

andra ämnen. Lärarna i samhällskunskap ger exempel på olika typer av argumentationsmallar de använder för att hjälpa eleverna vidare. Det kan även handla om att hjälpa eleverna att tänka vidare genom att ställa följdfrågor eller uppmuntra dem att lägga till flera argument. Enligt skolledningen pågår en fortbildningsinsats för alla lärare kopplat till språkutvecklande arbetssätt (SKUA) och lärare och elever berättar i intervjuerna att man i sin undervisning jobbar med att förklara olika typer av ämnesspecifika begrepp.

Skolinspektionen har inte identifierat något utvecklingsområde inom bedömningsområdet.

Skolans stödjande strukturer för lärares hantering av kontroversiella frågor

Här bedöms i vilken utsträckning skolan har stödjande strukturer som främjar lärares hantering av kontroversiella frågor i undervisningen.

I detta ingår att skolan har ett aktivt och systematiskt värdegrundsarbete som rymmer laddade och känsliga frågor. Skolledningen har kunskap om kontroversiella frågor på skolan och i omvärlden, vilket inkluderar beredskap för frågor som kan komma att bli aktuella att hantera. Skolledningen har också en god bild av hur lärarna arbetar inom området och vilket behov av stöd som kan finnas. I detta ingår att skolan har ett gemensamt förhållningssätt kring hur laddade frågor bör hanteras i undervisningen. Det ingår också att lärarna har möjlighet till gemensam reflektion kring undervisningen och kollegialt lärande eller annan kompetensutveckling vid behov.

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att Transtenskolan i *låg utsträckning* har stödjande strukturer som främjar lärares hantering av kontroversiella frågor i undervisningen.

Motivering

Prioritering på skolövergripande nivå

Skolan saknar ett strategiskt värdegrundsarbete där kontroversiella frågor ingår
Granskningen visar att skolans värdegrundsarbete främst hanterat trygghetsfrågor. Laddade och kontroversiella frågor som finns på skolan fångas inte upp i värdegrundsarbetet och en strategi för hur de ska hanteras skolövergripande och i undervisningen saknas.

Bilden av kontroversiella frågor på skolan skapas dels genom skolgemensamma årliga enkäter, dels genom ett nyligen infört digitalt system för kränkingsanmälningar. Enligt rektorn utgör informationen från detta grunden för vad skolledningen tillsammans med trygghetsteamet väljer att arbeta vidare med i det främjande och förebyggande värdegrundsarbete. Enligt skolledningen har det gjorts insatser kring otrygga platser på skolan (som exempelvis caféet) och det har anställts mer personal bland annat med kunskaper i arabiska. Skolledningen uppger att man ser en positiv trend på skolan när det gäller resultaten för trygghet på skolan.

Trygghetsteamet träffas en gång i veckan där representanter från elevhälsan, skolledningen och alla arbetslag deltar. Enligt biträdande rektor är trygghetsteamet också ett forum där skolledning, elevhälsa och arbetslag utbyter information med varandra och bedömer ifall man behöver ta tag i någon särskild fråga som uppstått i något arbetslag eller klass. Enligt rektorn kan elevhälsoteamet ge stöd både till enskilda lärare och till arbetslag vid behov och det framkommer att skolsköterskan stöttat upp i en klass där incidenter av mer allvarlig karaktär har skett. Skolledningen och elevhälsan skickade också ut mail till alla lärare med information och tips på hur man kunde prata med eleverna då kriget i Ukraina bröt ut, vilket visar att det finns en viss beredskap när det gäller laddade och kontroversiella frågor i omvärlden.

Det framkommer dock att skolan saknar strategier eller insatser kopplat till kontroversiella frågor, detta trots att lärarna ger flera exempel på många och olika typer av laddade och svåra frågor som de hanterat i undervisningen. I granskningen framkommer det att skolledningen tidigare gjort insatser när det gäller utmanande språkbruk vilket enligt skolledningen har gett resultat. Det är en bedömning som dock inte delas av eleverna. I elevintervjuer framkommer att eleverna utifrån de skolgemensamma enkäterna pratat om exempelvis trygghet och studiero, samt att det finns ett elevråd där man lyft frågor kring exempelvis sex- och samlevnadsundervisning. Eleverna kan dock inte ge några konkreta exempel på hur skolan arbetat vidare med frågorna. Inte heller lärare ger exempel på något främjande eller förebyggande värdegrundsarbete som skolan arbetar med just nu.

De framkommer också i lärarintervjuerna att de saknar ett förebyggande och mer långsiktigt arbete där lärarna kan fördjupa sig i relevanta och aktuella värdegrundsfrågor och diskuterar hur man kan arbeta med dem på hela skolan. Det framgår att det är oklart för lärarna varför vissa saker sker och att lärarna upplever att skolledningen har kort framförhållning. Lärarna efterfrågar därför ett mer välgrundat arbete inför skolövergripande värdegrundsaktiviteter såsom exempelvis förintelsens minnesdag. I intervjuerna framkommer inte att det fanns en gemensam planering kring hur man skulle arbeta vidare med detta i undervisningen utan att det i så fall

följdes upp på enskilda lärares initiativ. Enligt en av lärarna finns ett arbete på skolan för att förebygga religiös extremism men det nämns inte av någon annan lärare och inte heller av skolläda.ning.

I granskningen framkommer vidare att eleverna önskar ett mer fördjupat arbete kring kränkande kommentarer eftersom det är ett återkommande problem i vissa klasser och att de insatser som görs, som exempelvis samtal med eleverna, inte ger långvarig effekt. Även lärarna ger uttryck för att alla lärare behöver arbeta gemensamt för att motverka grupperingar i klasser eller skapa ett klassrum där alla elever kan komma till tals.

Få gemensamma förhållningssätt

Värdegrundsarbete på skolan innefattar få gemensamma förhållningssätt och en stor del av ansvaret läggs på enskilda lärare, mentorer eller arbetslag att avgöra om och hur de ska jobba med aktuella värdegrundsrelaterade frågor i undervisningen.

Granskningen visar att både lärare och elever upplever att det finns grupperingar i klasser som bidrar till otrygghet i klassrummet och skillnader i talutrymme. Trots det ges inga exempel skolgemensamma insatser eller forum för arbete med att stärka tryggheten i grupperna. Exempelvis finns ingen plan för hur mentorstiden skulle kunna användas, utan det är mentorsparen eller arbetslagen som avgör vad man ska arbeta med. Enligt rektorn är elevernas viktigaste forum mentorstiden och tidigare hade alla klasser en kort mentorstid på morgonen varje dag men i år är det bara vissa klasser i årskurs sju som har det så. Enligt biträdande rektorn pågår ett arbete i trygghetsteamet med att sammanställa ett material med underlag från de olika arbetslagen kring hur man kan arbeta med trygghet och trivsel i de olika årskurserna.

Få skolövergripande insatser

Granskningen visar att de laddade och svåra frågor som kommer upp sällan ingår i det gemensamma arbetet på skolan, och att insatserna som görs är kopplade till specifika behov som finns i klasser och ofta sker på initiativ av lärare och arbetslag.

Av granskningen framgår att enskilda arbetslag och lärare valt att arbeta vidare med olika laddade och svåra frågor i sin undervisning, exempelvis om förintelsen. I intervjun med rektorn framkommer att det inte är självklart att skolläda.ningen informerar eller arbetar med alla elever om känsliga saker som hänt på skolan, då det enligt rektorn kan få motsatt effekt och kan trigga andra elever att göra samma sak. Istället menar rektorn att man når större framgång genom att enbart arbeta med den/de berörda eleverna, den berörda klassen eller arbetslaget. Denna uppfattning delas dock inte av lärare och elever. Ett exempel de tar upp är efterarbetet kring en film som spreds på sociala medier, då endast vissa klasser arbetade vidare med detta på initiativ från lärare i arbetslaget. Till skillnad från rektorns uppfattning framkommer det i intervjuerna med både elever och lärare att det hade varit bra

att arbeta med det gemensamt på hela skolan då filmen spridits till många elever på skolan och även till elever på andra skolor. Lärare menar att det vore bra att arbeta med den här typen av frågor skolövergripande, med riktad information från skolledningen och en tydlig plan för hur man ska jobba vidare med det

Vägledning, stöd och gemensam utveckling av undervisningen

Svagt stöd från skollledning och lite samarbete mellan lärare

Granskningen visar att lärarna sällan tar stöd av skolledningen i arbetet med kontroversiella frågor och att mötesföra inte används för att utbyta erfarenheter kring svårigheter, eller att gemensamt utveckla undervisningen.

I granskningen framkommer det att det finns regelbundna veckovisa möten för både arbetslag och ämneslag där man enligt skolledningen har möjlighet att få stöd av kollegor i generella frågor, men även i ämnet av ämneskollegor. I lärarintervjuerna framgår det att det att man i dessa forum kan prata med kollegor om undervisningssituationer som man upplever varit svåra att hantera. Lärarna diskutera dock inte undervisningen på ett djupare plan eller ta fram didaktiska strategier kring hur svåra frågor kan hanteras och utveckla undervisningen. Mötestiden i arbets- och ämneslag går enligt lärarna åt till att hantera mer akuta saker. Det saknas också förutsättningar för att samplanera, vilket enligt vissa lärare skulle möjliggöra fördjupning i vissa ämnen. Lärarna berättar att det funnits den typen av samarbeten tidigare men det har försvårats då det varit stor personalomsättning. Vissa lärare väljer att samarbeta mer med varandra och även diskutera undervisningen men träffas då utanför de avsatta tiderna på eget initiativ.

Granskningen visar vidare att lärarna inte söker stöd av den organisationen som finns för att lyfta upp och hantera svåra undervisningssituationer. I intervjuerna med lärare framkommer det att de främst söker stöd av sin mentorskollega eller i arbetslaget. Detta beror på att man inte vill belasta elevhälsoteamet i onödan och att man inte tror att skolledningen kan hjälpa till att lösa problemen.

I intervjuerna med lärarna i samhällskunskap framkommer det finns få erfarna samhällskunskapslärare i ämneslaget att utbyta erfarenheter med vilket upplevs som en brist. De har på eget initiativ tagit kontakt med en lärare på en annan skola för att få mer kollegialt stöd. I intervjuerna framkommer det att de skulle vilja ha mer kollegialt stöd då de upplever att det finns många både kontroversiella, laddade och svåra frågor som man som lärare måste förhålla sig till inom just samhällskunskapen. Skolinspektionens granskning visar att de lärare i biologi och samhällskunskap som intervjuats trots detta hanterar kontroversiella frågor i undervisningen så att elevernas demokratiska kompetens främjas.

I granskningen framgår det att det pågår flera fortbildningsinsatser på skolan, exempelvis språkutvecklande arbetssätt (SKUA) samt ett kommunövergripande arbete kring den reviderade läroplanen och kursplanerna. Enligt lärarna är det bra, men det tar mycket tid och det hade varit önskvärt med mer ämnesspecifik fortbildning.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom området bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- **Att inkludera de kontroversiella frågor som finns på skolan i skolans övergripande värdegrundsarbete för att skapa ett gemensamt förhållningssätt för hur dessa ska hanteras skolövergripande och i undervisningen**

Skolans uppdrag är att förmedla kunskaper och värden, och rusta elever för ett aktivt och demokratiskt medborgarskap¹. År 2010 antog Europarådet en stadga om utbildning i demokratiskt medborgarskap och mänskliga rättigheter. Avsikten var att stärka skolorna i arbetet med utveckling av elevernas demokratiska kunskaper, värden och förmågor och därmed öka motståndskraften mot extremism och riskbeteende.

Granskningen visar att Transtenskolornas värdegrundsarbete främst är reaktivt och framför allt gäller arbetet mot kränkande behandling. Skolan genomför få främjande och förebyggande insatser med utgångspunkt i skolans demokratiuppdrag kopplat till kontroversiella frågor. Genom att undersöka vilka frågor lärarna och eleverna hanterar i klassrummen, och upplever som laddade och kontroversiella kan ett skolgemensamt arbete skapas. På så sätt kan utvecklingen av elevernas demokratiska kompetens bli relevant för hela skolan och inte bara i vissa ämnen eller för vissa lärare. Genom att inkludera kontroversiella frågor i det främjande och förebyggande värdegrundsarbetet kan det också skapas bättre förutsättningar för både elever och lärare att hantera laddade och svåra frågor i undervisningen och att utveckla undervisningen.

Enligt skollagen ska det pedagogiska arbetet ledas och samordnas av rektor, som särskilt ska verka för att utbildningen ska utvecklas.² För att ge lärare förutsättningar att utveckla arbetssätt gällande kontroversiella frågor och stärka elevernas demokratiska förmågor kan de mötesfora som redan finns på skolan användas. I dessa kan lärare, annan personal och skolläda tillsammans utbyta erfarenheter

¹ 1 kap. 4 §, 10 kap. 2 § skollagen (2010:800), Förordning (SKOLFS 2010:37) 1 Skolans värdegrund och uppdrag, Grundläggande värden.

² 2 kap. 9 § skollagen (2010:800)

och utarbeta didaktiska strategier och metoder för det fortsatta arbetet med att utveckla undervisningen.

Mot bakgrund av ovanstående rekommenderar Skolinspektionen att rektorn utvecklar skolans övergripande värdegrundsarbete så att frågor som är laddade och/eller känsliga för eleverna fångas upp och hanteras i undervisningen såsom skolans personal finner det lämpligt. Europarådets och Skolverkets stödmaterial kan med fördel användas i arbetet.³

- **Att ge lärare stöd och vägledning i arbetet med kontroversiella frågor.**

I arbetet med kontroversiella frågor kan lärare behöva stöd för att inte undvika att hantera vissa frågor och för att hantera situationer som kan uppstå i anslutning till att frågorna kommer upp. Det kan exempelvis handla om att lärarna behöver stödjande funktioner för att arbeta med motsättningar mellan olika grupper.⁴

Granskningen visar att lärare saknar stöd och vägledning från skollledning i arbetet med kontroversiella frågor trots att det framkommer att de hanterar många sådana i sin undervisning. Det saknas goda förutsättningar för kollegiala samtal på ämnes- eller arbetslagstid då dessa tas upp av mer akuta ärenden. Det finns inga strukturer för relativt nytexaminerade lärare att utbyta erfarenheter med mer seniora kollegor. Genom att stötta skolans lärare kan skolledningen verka för att öka likvärdigheten och utveckla kvalitén på undervisningen och att alla lärare blir trygga i sin undervisning och tar ansvar för skolans demokratiuppdrag. Det kan bland annat ske genom att finna strategier för att hantera kontroversiella värdegrundsfrågor i undervisningen.

Mot bakgrund av ovanstående rekommenderar Skolinspektionen att rektorn undersöker vilka behov av stöd, kollegialt stöd och kompetensutveckling lärarna har och i förekommande fall verka för att lärare får det stöd och den kompetensutveckling i arbetet som de kan behöva.

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet har fattats av Karin Lindqvist

I den slutliga handläggningen har även Emma Frankl, föredragande utredare, och utredarna Elisabeth Hejman och Ana-Maria Koci Spång deltagit.

³ Skolverket 2021 <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/kontroversiella-fragor>, Hantera kontroversiella frågor, ett verktyg för skolans ledning och seniora ledare,

Europarådet (2017), Att undervisa om kontroversiella frågor, Europarådet (2016).

⁴ Hantera kontroversiella frågor, ett verktyg för skolans ledning och seniora ledare, Europarådet (2017)

Bilaga 1: Bakgrundsuppgifter

Intervjuerna genomfördes på Transtenskolan i Hallsberg mellan den 24 och 25 mars 2022 av utredarna Emma Frankl och Elisabeth Hejman.

Transtenskolan har cirka 410 elever och är belägen i Hallsbergs kommun. På Transtenskolan undervisar 4 lärare i biologi (samtliga behöriga) och 4 lärare i samhällskunskap (3 behöriga och 1 obehörig). Vid Transtenskolan har rektor och biträdande rektor ansvar för värdegrundsarbetet. Biträdande rektor har ansvar för trygghets-teamet.

Bilaga 2: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Värderingarna i detta beslut grundar sig på:

- Fyra gruppintervjuer med elever
- Två gruppintervjuer med lärare
- En gruppintervju med representanter från elevhälsan samt mentorer
- En intervju med rektor
- Dokumentstudier. Dels de dokument som begärts in från skolan och dels den officiella statistik som finns att tillgå om den aktuella skolan.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens protokoll från besöket för faktakontroll.

Bedömningsområden

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Frågeställning 1

I vilken utsträckning hanteras kontroversiella frågor i undervisningen i samhällskunskap och biologi i årskurs 8-9, så att det främjar utveckling av demokratisk kompetens?

Kvalitetskriterier

Förutsättningar för ett tillitsfullt klassrumsklimat

Lärarna arbetar aktivt för att främja ett öppet klassrumsklimat, så att pojkar och flickor vill och vågar yttra sig, även i kontroversiella frågor.

Kritisk tänkande och argumentation

Lärarna arbetar medvetet för att uppmuntra och utmana pojkar och flickor att kritiskt granska egna och andras ställningstaganden och grunderna för dem, även i kontroversiella frågor.

Perspektivseende och etiska ställningstaganden

Lärarna arbetar medvetet för att låta pojkar och flickor möta/pröva/analysera olika perspektiv på kontroversiella frågor och göra en bedömning, så att frågorna ges en allsidig belysning och eleverna tränas och utmanas i att se frågorna på flera nya sätt.

Frågeställning 2

I vilken utsträckning finns stödjande strukturer och andra förutsättningar som främjar lärarnas hantering av kontroversiella frågor i undervisningen?

Kvalitetskriterier

Prioritering på skolövergripande nivå

Rektorn har ett strategiskt och aktivt värdegrundsarbete där arbetet med kontroversiella frågor ingår, så att skolan som helhet arbetar utifrån ett gemensamt förhållningssätt kring dessa frågor.

Vägledning och stöd

Lärarna ges vägledning, stöd och kompetensutveckling, så att de känner sig trygga och inte undviker olika kontroversiella frågor i undervisningen.

Gemensam utveckling av undervisningen

Lärarna utbyter erfarenheter och reflekterar tillsammans över utmaningar och lärdomar i undervisningen, så att deras didaktiska strategier och metoder gällande hantering av kontroversiella frågor utvecklas.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

<https://www.skolinspektionen.se/aktuellt/granskningar-pa-gang/skolans-hantering-av-vardegrundsfragor-med-fokus-pa-kontroversiella-fragor/>

Bilaga 3: Författningsstöd

Bedömningsområde 1

1 kap. 4-5 §§ skollagen, 10 kap. 2 § skollagen

Förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan

1. Skolans värdegrund och uppdrag. Grundläggande värden, Förståelse och medmänsklighet, Saklighet och allsidighet, Rättigheter och skyldigheter, Skolans uppdrag

2. Övergripande mål och riktlinjer. Normer och värden, Kunskaper, Elevernas ansvar och inflytande, Skola och hem, Rektorns ansvar

Kursplaner för ämnena biologi och samhällskunskap i grundskolan (förordning [SKOLFS 2010:37] om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet

Bedömningsområde 2

1 kap. 4-5 §§ skollagen, 2 kap 10 § skollagen, 2 kap. 34 § skollagen, 4 kap. 3-5 §§ skollagen, 10 kap. 2 § skollagen

Förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan

1. Skolans värdegrund och uppdrag. Grundläggande värden, Förståelse och medmänsklighet, Saklighet och allsidighet, Rättigheter och skyldigheter, Skolans uppdrag

2. Övergripande mål och riktlinjer. Normer och värden, Kunskaper, Elevernas ansvar och inflytande, Skola och hem, Rektorns ansvar

Bilaga 4: Mall för huvudmannens redovisning

Detta formulär kan användas som stöd för er när ni redovisar hur ni har arbetat med de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat i samband med kvalitetsgranskningen.

Redovisningen av vidtagna åtgärder ska fastställas av huvudmannen.

• Utvecklingsområde 1: Att inkludera de kontroversiella frågor som finns på skolan i skolans övergripande värdegrundsarbete för att skapa ett gemensamt förhållningssätt för hur dessa ska hanteras skolövergripande och i undervisningen.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?

• Utvecklingsområde 2: Att ge lärare stöd och vägledning i arbetet med kontroversiella frågor.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?